

Historia Zakroczymia

1065 r.	Akt Bolesława Śmiałego, tzw. falsyfikat mogilniański - wymienia Zakroczym jako gród. Akt ten zobowiązuje Zakroczym do opłat i danin na rzecz klasztoru Benedyktynów z Mogilna. Wprowadzając zastrzeżenie, że nie będzie to uszczerbkiem dla miejscowego kościoła parafialnego. Odnośnie ziem położonych między Wisłą a Wartą, o których mowa w owym dokumencie stwierdza, że weszły one w skład ziemi piastowskich bardzo wcześnie bo w pierwszej połowie X wieku. Znajdowały się tam wśród grodów: Płock, Sierpc, Raciąż, Ciechanów, Pułtusk, Nasielsk, Zakroczym, Wyszaków.
1355 r.	Ziemowit Mazowiecki otrzymuje ziemie wizneńską i zakroczymską na trzy lata. W tym roku składa hołd Ziemowit III, Kazimierzowi Wielkiemu, co pozwoliło na przejście wyżej wymienionych ziem, pod panowania polskiego króla w ten sposób zahamowana została zależność lenna Mazowsza od Czech, mówi o tym dokument wydany w Kaliszu: „Semovitus Masoviae Dux profitetur, se Castra Zakroczym et Wiznam a Rege Casimiro in triennam accepisse an. 1355...”
1374 r.	Janusz I - otrzymał ziemie: warszawską, ciechanowską, zakroczymską i wiską. Używa tytułu: „Nos Johannes dei gratia dux Visnensis, Warszoviensis, Zakroczimienis... tzn. My Janusz z Bożej łaski książę wielki, warszawski, zakroczymski...”
1374 r.	Pierwszy akt mówiący, że stolicą Ziemi Zakroczymskiej będzie Zakroczym (tak będzie, aż do III-ego rozbioru).
1422 r.	Nadanie praw miejskich chełmińskich przez księcia Janusza I, potwierdzone w 1488 przez księcia Bolesława IV.
1472 r.	Ziemia Zakroczymska składa się z trzech powiatów: nowomiejskiego, serockiego oraz zakroczymskiego.
1453 r.	Ogłoszono „Statut Zakroczymski”, który dotyczy sporów granicznych i wyboru sędziów granicznych. Źródła podają, że w roku 1384 i 1464 odbyły się sejmy w Zakroczymiu, ale problematyczne jest potwierdzenie tegoż faktu w historii.
1472 r.	Bolesław V w ciągu swego panowania zwołał zjazd do Zakroczymia 4 razy, wówczas to wydano przywileje dla księstwa warszawskiego i Ziemi Zakroczymskiej: szanować stare prawa i przywileje, nie zagrabiać prywatnej własności, nie więzić bezprawnie, prawo uregulowania opłat sądowych oraz regulacja opłat od mięsa.
1511 r.	Zakroczym zniszczony przez pożar - księżna Anna zwalnia mieszczan na lat. 15 od wszelkich podatków i danin.

1526 r.	Powiat zakroczymski obejmował 334,41 km, w granicach którego znajdowało się 5 miast i 321 wsi. Powiat zakroczymski należał do najmniejszego na Mazowszu.
1536 r.	Rozbudowa Zakroczymia związana jest ze sprzyjającą sytuacją gospodarczą, intensyfikacja ruchu budowlanego pogłębiona przez klęski żywiołowe i inne, są zachętą poprzez przywileje zwalniające mieszczan od wszelkich danin i opłat. W tym czasie następuje proces kolonizacji na prawym brzegu Wisły oraz handel solą. Zakroczym posiada prawo składowania soli, wszystko to pozwala na szybką rozbudowę. W tym czasie wymienia się 186 domów.
1552 r.	Majster Erazm z Zakroczymia buduje w Warszawie pierwszy stały most na Wiśle. Według znanych materiałów około 1563 roku Erazm z Zakroczymia, dzierżawca przewozu i cła na Wiśle, podał myśl pobudowania mostu palowego pod Warszawą.
1549 r.	Zygmunt August - przywilejem wydanym w Zakroczymiu, który nakazuje mieszczanom, mieszkającym na „poświętnym” tj. na gruntach, należnych do kościoła parafialnego św. Krzyża, posłuszeństwo burmistrzowi, pełnienie straży i udział w pracy przy budowie dróg.
1616 r.	Zygmunt III - mocą swojej władzy potwierdza wszystkie dotychczasowe nadane miastu przywileje. W tym czasie Zakroczym liczy: 243 domy i znaczną ilość pustych placów 40 do 52 14 rzemieślników w tym, 71 piwowarów, 38 gorzelnych, 35 piekarzy.
1656 r.	Upadek Warszawy, wojska szwedzkie i brandenburskie rozłożyły się obozem w Zakroczymiu. Wojska elektora brandenburskiego wycofując się niszczą miasto i wywożą archiwum miejskie Zakroczymia. Szwedzi dokonują dalszego zniszczenia, plądrują miasto, rabują, na koniec podpalając. Od tego czasu widoczny upadek handlu i strata rynków zagranicznych.
1657 r.	Dosyć dokładny opis miasta można wykonać na podstawie widoku panoramicznego - Dahlbergha. On to przedstawia Zakroczym jako zabudowę trzykondygnacyjnych spichrzów o trójkątnych szczytach, krytych dachami dwuspadowymi; jeden posiadał charakterystyczne podcienia. Przedmieścia nowomiejskie wiążące się z powstaniem Nowego Miasta na północnych peryferiach Zakroczymia. Zamek zakroczymski - najwcześniejszy opis zawdzięczamy Aleksandrowi Gwagninowi w „Sarmatia Europa Alexandrii Guagnini Veronensis” - w dziele dedykowanym Stefanowi Batoremu podał, iż był to „arx in colla murata”. Można przez to rozumieć zamek lub dworzec, służący za mieszkanie starostom. Ulegał licznym przebudowom i przeróbkom. Dlatego stracił w znacznej mierze swój zabytkowy charakter. Ruinie uległ zapewne w czasie wojen szwedzkich. W drugiej połowie XIX w. istniał jeszcze jako ruina, lecz nie należał do terytorium miasta: włączony do kolonii osadników wieloruskich, która utworzona została dookoła Twierdzy Modlin.

1709 r.	W Zakroczymiu grasuje morowa zaraza a z nią związane przekleństwo: „bodaj by cię choroba zakroczymska udusiła”. Następnie najazd szwedzki, atak Karola XII, zdobycie miasta, przynosi spustoszenie, nieład i dalszą ruinę już i tak biednego miasta.
1757 r.	Józef Młocki. kasztelan zakroczymski, po naradach z mieszczanami sprowadził do Zakroczymia zakonników OO. Kapucynów. Na temat w archiwach klasztoru znajdują się trzy grube zeszyty dotyczące korespondencji w sprawie sprowadzenia zakonników pomiędzy Rzymem, królem i polskimi władzami duchownymi oraz mieszczanami). Józef Młocki zarazem stał się fundatorem klasztoru. W tym to czasie starostwo zakroczymskie obejmowało miasta: Zakroczym, Sierociec (Serock), oraz wsie: Wrona, Kossowo, Moglno (Modlin), Suchodół, Gałachy, Kazuń, Grochale. Do miasta należało 45 włók. gruntów chełmińskich.
1792 r.	Przyjęto propozycje przystąpienia Ziemi Zakroczymskiej do konfederacji targowickiej. W Nowym Dworze przedstawiciele miasta w osobach Jana Popolińskiego jako prezydent i dwóch ławników przysięgli w imieniu Zakroczymia na wierność Targowicy. Józef Radzki z ramienia władz konfederackich zostaje marszałkiem zakroczymskim. Starostą zostaje Jan Nisiobędzki, prezydentem. miasta Ignacy Jarmolski - mąż zaufania konfederacji.
1796 r.	Po III rozbiórze Zakroczym dostał się Prusakom. Miasto należy do regencji Toruńskiej tj. do Prus Nowowschodnich. 30 kwietnia ogłoszono pierwsze rozporządzenie króla pruskiego i wpisano do ksiąg miejskich, a dotyczyło: „przygotowania beczek na wypadek pożaru”. 16 kwietnia wybrano deputowanych którzy złożyli hotnagium w Warszawie byli to: Tomasz Słupecki za rządów pruskich występuje jako wójt i prezydent Jarmoliński. (Ostatnim polskim landwójtem był Jacek Słupecki.).
1799 r.	Miast posiada własną cegielnię, z której mieszczanie biorą cegłę w ten sposób zostaje zasilana kasa miejska, pieniądze zostają przeznaczone na naprawę i budowę dróg. Zakroczym liczy 61 domów, 1366 mieszkańców -jest to sprzeczne z wiadomościami jakie podał Werdum.
1806 r.	Nadeszła epoka Księstwa Warszawskiego. Zakroczym staje się miejscem gdzie przez Wisłę przeprawia się część wojsk napoleońskich dążących pod Pułtusk. Piechota z korpusu marszałka Davoust'a, która walczy z Rosjanami nocą z 9 - 10 grudnia, przy ujściu. Wkry, następnie dociera do Pomiechowa. Korpus marszałka Augereau przeprawia się na galarach pomiędzy Kazuniem a Modlinem.

14.IX.1831 r.	Gen. Bogusławski z 3 dywizją piechoty na rozkaz wodza naczelnego gen. Rybińskiego zajmuje: Zakroczym, Trąbki., Kroczewo i pobliskie wioski. Zakroczym jest miejscem pobytu uciekinierów z Warszawy jest ich bardzo dużo, było między nimi wielu rozpolitykowanych zapaleńców siejących zamęt i zamieszanie. Działają też ludzie którzy chcą obalić rząd Niemojewskiego na korzyść przywrócenia prezesury Adama ks. Czartoryskiego (przywódcą niedoszłego zamachu stanu wymieniany Aleksander Wielopolski). Teodor Morawski - minister spraw zagranicznych - zawiadamia gen. Kniaziewiczza i W. Platera o wydarzeniach i pozbawieniu władzy Skrzyneckiego, sytuacja Warszawy i o losach wojska w Zakroczymiu i Pomiechowie ulokowano rannych. W Pomiechowie zmarł z ran otrzymanych w czasie obrony Warszawy dowódca 4 pułku piechoty płk. Majewski". Powstaje Komitet którego przewodniczącym jest Joachim Lelewel a sekretarzem J.N. Janowski. Pod redakcją Janowskiego zostaje zredagowana odezwa pt. „Appel aux peuples”, - przedstawiono w niej sprawę Polski.
1845 r.	Założono cmentarz parafialny.
1864 r.	W klasztorze zakroczymskim działa O. Honorat Koźmiński (1892- 1916), założyciel ponad 20 zgromadzeń, sióstr bezhabitowych (sktytek), należy pamiętać, że działalność przypada po kasacie. W tej sytuacji działające zgromadzenia pełniły różne formy działalności: duszpasterską, charytatywną, współpracowały względnie były punktami łączności w walce z caratem, oprócz tych działań wpisana miały walkę o trzeźwość. O. Honorat w 1988r. został beatyfikowany przez papieża Jana Pawła II.
1867 r.	Struktura narodowościowa i zajęcia mieszkańców wg spisu następująca: 1. chrześcijanie 2077, żydzi 1797 2. rolnicy 530, mieszczenie 761, posiadający nieruchomości 2583.
1910 r.	Powstaje Ochotnicza Straż Pożarna, staje się ośrodkiem życia społeczno - kulturalnego, mieszkańcy miasta widzieli w niej symbol polskiej wojskowości, charakteryzujący się występowaniem jednolicie ubranych mężczyzn, sprawnie wykonujących komendy wydawane w języku polskim.
1932 r.	Zostaje oddany do użytku nowy budynek szkolny w którym mieszczą się dwie Szkoły Powszechne nr 1 i nr 2. Od 1918r. na terenie miasta działa Ognisko nauczycielskie zajmujące się oświatą pozaszkolną.

1939 r.	Liczba ludności Zakroczym liczy 6300 osób w tym około 3 tys. żydów, głównie zamieszkują ulice Nowomiejską, Rynek zajmują się handlem. II wojna światowa. Zakroczym staje się ze względu. Na swoje położenie miejscem strategicznym. Stanisław Lewandowski wspomina:” gdy padła Warszawa, padł Modlin, wówczas głównym punktem oporu staje się Fort Nr I. Załoga wspierana moralnie i na materialnie przez mieszkańców miasta postanawia bronić Zakroczymia do ostatniej kropli krwi”. Niemcy pewni swego zwycięstwa zbliżyli. się do miasta, wówczas Fort odpowiedział atakiem. Zaskoczeni Niemcy ruszyli. W beładnym odwrocie. Niemcy uzyskują pomoc zarzucili obrońców fortu i Zakroczym lawiną ognia i żelaza. Fort padł nie ocalał ani jeden żołnierz. Zakroczym zniszczony w 87%.
1940 r.	Z działań wojennych pozostaje lekko uszkodzony budynek szkolny. Budynek zostaje na rozkaz władz okupacyjnych rozebrany a cegła rozbiórkowa przeznaczona na. naprawę dróg o znaczeniu strategicznym. Zakroczym włączony do Rzeszy. W czasie działań wojennych ginie powyżej 500 żołnierzy (na cmentarzu po ekshumacji zbiorowa mogiła) oraz około 100 osób cywilnych. Powstaje getto dla ludności żydowskiej, a następnie wywożenie i terror represje egzekucje stają się dniem powszednim Zakroczymia, częste wywózki ludności do Niemiec na przymusowe prace. Niechlubną kartę zapisują miejscowi volksdojczce, przodują we wszelkiego rodzaju represjach. Dla mieszkańców Zakroczymia pamiętny jest „krwawy piątek” ponieważ wywieziono wielu zacnych obywateli, patriotów: kierownik szkoły i burmistrz Hanzlik i wielu innych, obywateli Zakroczymia zostało wywiezionych do obozów koncentracyjnych skąd nigdy nie wrócili.
29.II.1944 r.	W tym dniu zostali zamordowani przez gestapo ci których. złączyła wspólna walka przeciw niemieckiemu okupantowi a symbolem. ich walki był znak „Polski Walczącej” i wspólna organizacja. Kpt. Adolf Rowicki pseudonim „Lubicz”, lat 45, komendant AK na okręg ciechanowski (Zakroczym należał do Okręgu Ciechanów), ppor. Andrzej Rowicki pseudonim „Wulkan” lat 19, por. Kazimierz Muchła lat 26 wszyscy trzej zginęli w Wólce Smoszewskiej gdzie mieszkali. Ciała ich zabrało gestapo i nikt nie wie co się stało. Ich losy podzielili koledzy z oddziałów AK, ale w obozach i innych okolicznościach: Jan Chilicki zamordowani, Witold Barciński zginął w czasie obławy ponieważ chciano go aresztować. Uciekał i kula niemiecka przerwała młode życie a ojciec musiał przeżyć tragedię kopiąc grób synowi pod presją gestapo. 30 lipca 1944r., na forcie w Pomiechówku zostali zamordowani, niekiedy w nieludzki sposób męczeni: O. Cyryl Dardziński gwardian klasztoru, Stefan Makowski, Roman Kowalewski, Zofia. Krauzówna, Władysław Gawryszewski, Józef Jaworski, Kazimierz Piasecki i inni.

I.VIII.1944 r.	Wybuch w Warszawie Powstanie, następują nowe represje wroga. Dla rozprawienia się z powstańcami skierowano dywizję SS im. Hermana Geringa dla oczyszczenia tyłów z „niebezpiecznych elementów”. Terror nie złamał mieszkańców Zakroczymia. Do Zakroczymia a dokładnie na Fort Nr 1 wróg deportuje mężczyzn i kobiety w wieku od lat 14 do 60, ze stolicy i okolic. Bardzo często bosy i tylko w bieliźnie ponieważ nie pozwolono ubrać się zaskoczonym wśród nocy nie ma mowy o jedzeniu. Nie bacząc na własne tragiczne przeżycia okupacyjne Zakroczym na to nowe niemieckie bestialstwo odpowiedział wspaniałym odruchem swego patriotycznego serca. Mieszkańcy organizują natychmiast pomoc do akcji przyłącza się 36 miejscowości. Poza zasieki obozu w którym hitlerowcy więzili około 3 tysiące osób płynnie pomoc: ciepła strawa, chleb, słoma na posłanie, bielizna i odzież. Liczba więźniów sięga około 12 tysięcy, którzy przeszli przez obóz.
18.I.1945 r.	Wyzwolenie Zakroczymia. Powstaje Stowarzyszenie Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej w dowód wdzięczności za uratowanie życia postanawiają odbudować szkołę jako „Pomnik Wdzięczności”, którą oddano do użytku w 1950 roku pierwszym kierownikiem został p. Antoni Brodnicki. Z inicjatywy prezesa Stowarzyszenia BW'TZ, Piotra Zaparta powstaje miejscowa przetwórnia owoców i warzyw, powstaje Robotnicza Spółdzielnia Pracy „Zakroczymianka”, w/w zakłady stają się miejscem pracy dla mieszkańców Zakroczymia. Następuje dokładna odbudowa zniszczonego kościoła i rekonstrukcja wnętrza; powstaje piękny ołtarz wykonany w drzewie, następnie budowa dzwonnicy i zakup dzwonów oraz budowa plebani to wszystko zawdzięcza parafia dzięki jej niestrudzonemu proboszczowi ks. Piotrowi Skurze.
1965 r.	Uroczystości 900-lecia Zakroczymia odbywały się w dniach 25, 26 wrzesień 1965 rok. Sesja Naukowa „900-lecie miasta Zakroczymia (1065-1965)” w dniu 17 października 1965r. W czasie sesji wygłoszono 13 referatów poświęconych dziejom miasta. Dyrektor Rajewski, mówił o prehistorii Zakroczymia. Referat prof. Aleksandra Gieysztor - naświetlił historyczne początki miasta. Dalsze referaty poruszały między innymi zagadnienia rozwoju Zakroczymia, jego roli w dziejach księstwa mazowieckiego, tradycji flisackich oraz udziału miasta w handlu wiślanym. Prof. Stanisław Herbst podkreślił rolę Zakroczymia jako twierdzy zamykającej dostęp do Warszawy, co szczególnie jaskrawo wystąpiło w czasie wojen szwedzkich. Dalsze referaty przedstawiły historię miasta w czasie Insurekcji Kościuszkowskiej. Księstwa Warszawskiego i wreszcie Powstania Listopadowego. Dalsze referaty poświęcone były historii współczesnej (II wojna światowa).
13.V.1968 r.	O. Benignus zorganizował w Zakroczymiu trzeźwościowe dni skupienia, które stały się początkiem powstania Ośrodka Apostolstwa Trzeźwości.

1981 r.	Strajk rolników w Urzędzie Miasta i Gminy, powstanie NSZZ RI Solidarność. Organizacja Mszy św. za Ojczyznę w kościele OO. Kapucynów. Działalność radia „Czubajka” oraz kolportowanie prasy, ulotek i innych materiałów.
2009 r.	Uchwała Rady Gminy, ustanawiająca herb i flagę Gminy Zakroczym/ Uchwała Nr. XXXIV-198-2009 Rady Gminy Zakroczym z dnia 30 grudnia 2009 roku.
2015 r.	obchody 950 - lecia istnienia Zakroczymia.

Opracowanie na podstawie publikacji p. Kazimierza Szczerbatko.